

УДК 347.9(100)

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.5.3>

МІНІМАЛЬНІ СТАНДАРТИ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ НОТАРІУСІВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Герич А.В.,
кандидат юридичних наук, доцент
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Герич А.Й.,
кандидат юридичних наук, доцент
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID: 0000-0002-8983-8832

Герич А.В., Герич А.Й. Мінімальні стандарти підвищення кваліфікації нотаріусів: європейський досвід та перспективи імплементації в Україні.

Стаття присвячена комплексному аналізу мінімальних стандартів підвищення кваліфікації нотаріусів, що сформувалися в європейських країнах латинського нотаріату. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вдосконалення вітчизняної системи безперервної професійної освіти нотаріусів в умовах інтеграції України до європейського правового простору та приєднання до Міжнародного Союзу Латинського нотаріату. Автором обґрунтовано, що якість нотаріальних послуг безпосередньо залежить від рівня професійної компетентності нотаріусів та їх здатності адаптуватися до динамічних змін законодавства, судової практики та технологічних інновацій. У статті виявлено та систематизовано чотири основні мінімальні стандарти: обов'язок постійного підвищення професійної кваліфікації, закріплений на наднаціональному рівні в Європейському кодексі нотаріальної етики; участь колективних органів нотаріального самоврядування в організації освітнього процесу; активний розвиток спеціалізованих освітніх центрів; підтримання універсальної компетенції нотаріусів. Проведено компаративний аналіз двох основних організаційних моделей забезпечення безперервної освіти – університетської (Франція, Німеччина) та автономної (Італія, Іспанія), виявлено їхні переваги та обмеження. Проаналізовано роль міжнародних освітніх програм, зокрема Європейської нотаріальної академії та Європейського центру нотаріальних досліджень, у формуванні спільного європейського розуміння фундаментальних засад нотаріату та гармонізації транскордонної практики. Розглянуто новітні тенденції, включаючи набуття нотаріусами додаткових компетенцій у сферах психології, медіації, корпоративного управління, а також оволодіння цифровими технологіями та навичками електронної взаємодії з державними органами. Сформульовано висновок про необхідність імплементації зазначених стандартів в Україні з метою підвищення професійної компетентності нотаріусів, формування довіри суспільства до інституту нотаріату та успішної інтеграції вітчизняного нотаріату до європейського правового простору.

Ключові слова: нотаріат, підвищення кваліфікації нотаріусів, безперервна професійна освіта, мінімальні стандарти, європейський досвід.

Gerych A.V., Gerych A.Yu. Minimum standards for advanced training of notaries: European experience and prospects for implementation in Ukraine.

The article is devoted to a comprehensive analysis of the minimum standards for advanced training of notaries, which have been formed in the European countries of Latin notary. The relevance of the study is due to the need to improve the domestic system of continuous professional education of notaries in the context of Ukraine's integration into the European legal space and accession to the International Union of Latin Notary. The author substantiates that the quality of notarial services directly depends on the level of professional competence of notaries and their ability to adapt to dynamic changes in legislation, judicial practice and technological innovations. The article identifies and systematizes

four main minimum standards: the obligation of continuous professional development, enshrined at the supranational level in the European Code of Notarial Ethics; participation of collective bodies of notarial self-government in the organization of the educational process; active development of specialized educational centers; maintaining the universal competence of notaries. A comparative analysis of two main organizational models of ensuring continuing education – university (France, Germany) and autonomous (Italy, Spain) – was conducted, and their advantages and limitations were identified. The role of international educational programs, in particular the European Notarial Academy and the European Center for Notarial Studies, in forming a common European understanding of the fundamental principles of notarial practice and harmonizing cross-border practice was analyzed. The latest trends were considered, including the acquisition by notaries of additional competencies in the areas of psychology, mediation, corporate governance, as well as mastering digital technologies and skills of electronic interaction with state bodies. A conclusion was formulated on the need to implement the above standards in Ukraine in order to increase the professional competence of notaries, build public trust in the institution of notarial practice, and successfully integrate domestic notarial practice into the European legal space.

Key words: notary, advanced training of notaries, continuing professional education, minimum standards, European experience.

Постановка проблеми. Конституція України гарантує кожній людині право на доступ до правової допомоги, яке реалізується як через органи державної влади, так і через спеціалізовані інституції, яким держава надає законодавчо визначені повноваження. В сучасних умовах нотаріат є ключовим правовим інститутом, на який покладається основна функція забезпечення реалізації цього конституційного права громадян. Одночасно нотаріат, діяльність якого регулюється законодавством, також сприяє гарантуванню доступу до правової захисту та реалізації прав людини [1].

Нотаріат є однією з найдавніших і найвагоміших цінностей світової культури і правових систем. Протягом історії, коли держави виникали, розпадалися, змінювалися політичні устрої та правові традиції, інститут нотаріату залишався стійким механізмом захисту прав громадян. Від найпростіших форм посвідчення прав до сучасних розвинених систем забезпечення, охорони та гарантування прав як фізичних, так і юридичних осіб, нотаріат утвердився як важливий компонент національних та міжнародних правових систем. Багатовіковий досвід застосування нотаріальних функцій у всьому світі свідчить про його надзвичайну важливість і необхідність подальшого розвитку та вдосконалення [2, с. 137; 4, с. 162]. У цьому контексті вдосконалення системи навчання та підвищення професійної кваліфікації в Україні становить один із пріоритетних напрямів державних реформ. Цей процес здійснюється з урахуванням передового світового досвіду та відповідно до чітких професійних стандартів, які адаптовані до європейських вимог та норм [2, с. 136].

Якість роботи нотаріату як системи органів і посадових осіб, відповідальних за посвідчення прав та юридично значущих фактів, здійснення нотаріальних дій, передбачених законодавством, значною мірою залежить від рівня професійних знань і навичок. Недостатня підготовка державних та приватних нотаріусів, архівних працівників, інших осіб, які виконують нотаріальні функції, а також допоміжного персоналу (консультантів, помічників) не повною мірою компенсується через системи підвищення кваліфікації та професійного навчання [3, с. 301]. Незважаючи на це, варто визнати позитивні тенденції останніх років щодо зростання числа фахівців, які поліпшили свою професійну компетентність шляхом участі у різноманітних формах навчання та перепідготовки [2, с. 136].

Мета статті полягає у виявленні та систематизації мінімальних стандартів підвищення кваліфікації нотаріусів, що сформувався в європейських країнах латинського нотаріату, та обґрунтуванні перспектив їх імплементації в Україні.

Стан дослідження проблематики. Проблематика підвищення кваліфікації нотаріусів досліджується в працях К. Чижмар, С. Фурси, Є. Фурси, О. Неліп, В. Баранкової та ін. У зарубіжній доктрині ця тематика представлена роботами французьких, німецьких, італійських та іспанських дослідників, а також документами Ради нотаріатів Європейського Союзу (CNUE) та Міжнародного Союзу Латинського нотаріату (UINL). Водночас відсутнє комплексне компаративне дослідження мінімальних стандартів підвищення кваліфікації нотаріусів, що й зумовлює актуальність цієї статті.

Виклад основного матеріалу. Підвищення кваліфікації нотаріусом, відзначає К. Чижмар, має три основні функції:

перша функція – навчальна. Організовує навчальний процес та забезпечує його відповідальними працівниками Міністерства юстиції України, висококваліфікованими фахівцями інших органів державної влади, залучає до співпраці науковців академічних установ АН України та провідних вчених вищих навчальних закладів;

друга функція – наукова. Розробляє та засобами комунікативного зв'язку, у тому числі за допомогою Інтернет-порталу, поширює наукові напрацювання щодо актуальних проблем діяльності Міністерства юстиції України та її структурних підрозділів як у центрі, так і на місцях;

третя функція – рекомендаційна. Сприяє удосконаленню та оптимізації професійної діяльності, узагальнює передовий досвід і рекомендує застосовувати його у практичній діяльності працівниками територіальних органів та установ юстиції [6].

Відзначимо, нотаріат України, який входить до системи органів Міністерства юстиції, займає одне з важливих місць у державно-правовому механізмі України. Інтеграція України до Євросоюзу та декларування Україною приєднання до міжнародної організації «Міжнародний Союз Латинського нотаріату» вимагає від України узагальнення та систематизації законодавства, що регулює систему органів нотаріату, з одного боку, та нотаріальне провадження – з іншого [10].

Попри організаційну та функціональну подібність нотаріальних систем латинського типу в різних державах, їхня структура та функціонування зберігають національну специфіку, що ґрунтується на усталених традиціях правової культури. Відтак, коли йдеться про певні стандарти, варто розуміти під ними сформований комплекс так званих «кращих практик», які найчастіше застосовуються в різних країнах під час організації професійної підготовки нотаріусів [4, с. 163].

Цілком зрозуміло, на сьогодні професія нотаріуса є затребуваною в суспільстві, оскільки сутність цієї діяльності полягає в посвідченні правочинів, видачі документів на право власності, а також вчиненні інших нотаріальних дій, у яких щоденно потребують різні категорії громадян. Водночас, з метою підвищення якості нотаріальної діяльності, нотаріуси повинні відповідати кваліфікаційним вимогам, що має стати каталізатором їхнього професійного розвитку та одним із пріоритетних напрямів професійної діяльності [11, с. 23].

Саме тому, на наш погляд, запровадження мінімальних стандартів щодо підвищення кваліфікаційних вимог для нотаріусів є об'єктивною необхідністю, зумовленою динамічним розвитком правової системи та постійним ускладненням суспільних відносин. Оскільки нотаріальна діяльність безпосередньо пов'язана із забезпеченням прав і законних інтересів громадян, посвідченням правочинів, що мають істотне майнове та особисте значення, відтак, застарілі або недостатні професійні знання нотаріуса можуть призвести до порушення прав суб'єктів правовідносин, виникнення угод недійсними та виникнення правових конфліктів.

Крім того, гармонізація вітчизняного законодавства з європейськими стандартами, інтеграція України до міжнародного правового простору вимагає від нотаріусів володіння сучасними знаннями не лише національного, але й міжнародного приватного права, а також практики застосування правових норм у транскордонних відносинах. Отже, мінімальні стандарти кваліфікації забезпечують єдність професійних компетенцій, сприяють формуванню довіри суспільства до інституту нотаріату та підвищують рівень правової захищеності громадян.

І, нарешті, нарешті, встановлення чітких кваліфікаційних стандартів стимулює безперервний професійний розвиток нотаріусів, сприяє впровадженню інноваційних технологій у нотаріальну практику та підвищує якість нотаріальних послуг. Систематичне оновлення знань, ознайомлення з новітньою судовою практикою та законодавчими змінами дозволяє нотаріусам ефективно виконувати свої функції, мінімізувати ризики правових помилок та забезпечувати належний рівень правової безпеки учасників цивільного обороту [12, с. 646].

На сьогодні можна виокремити певні мінімальні стандарти щодо підвищення кваліфікаційних вимог. Серед них, на наш погляд, найбільшої уваги заслуговують наступні.

1) *Обов'язок постійного підвищення професійної кваліфікації*. В «Енциклопедії освіти» поняття «професійна компетентність» визначається як інтегративна характеристика ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця [13, с. 722]. «Професійна компетентність» – комплекс професійних знань, умінь, професійних якостей особи. Основні характеристики спеціаліста, який володіє професійною компетентністю: володіння на високому рівні професійною діяльністю у певній галузі; спроможність проектувати свій профе-

сійний розвиток; уміння професійно спілкуватися; здатність нести професійну відповідальність за результати своєї праці [14, с. 181].

Таким чином, обов'язок безперервного підвищення професійної кваліфікації нотаріусів полягає в систематичному виконанні законодавчо встановленої вимоги щодо професійного вдосконалення як нотаріусів, так і працівників нотаріальних контор. Такий підхід є характерним для правових систем більшості країн Східної та Західної Європи [4, с. 163].

Слід наголосити, що обов'язок підвищення кваліфікації закріплений як один із фундаментальних принципів на наднаціональному рівні в Європейському кодексі нотаріальної етики (п. 2.8.), який містить пряму вказівку на те, що нотаріус зобов'язаний підтримувати належний рівень своїх знань як у правовій, так і в технічній сферах. Більше того, на нотаріуса покладається відповідальність за контроль та сприяння професійному вдосконаленню працівників нотаріальної контори [5]. Власне, як бачимо, такий підхід відображає загальноєвропейське розуміння нотаріату як інституту публічної довіри, де професійна компетентність є не лише особистою якістю нотаріуса, а й гарантією захисту прав та інтересів громадян. Тобто, безперервне навчання забезпечує адаптацію нотаріальної практики до законодавчих змін, технологічних інновацій та нових викликів, що постають перед правовою системою.

При цьому принципові відмінності в національних моделях регулювання безперервної освіти нотаріусів стосуються двох основних аспектів: мінімального обсягу навчального навантаження (від 10 до 40 годин на рік залежно від юрисдикції) та періодичності проходження освітніх програм (щорічна, дворічна або трирічна звітність). Слід особливо підкреслити, що низка європейських країн (зокрема, Франція, Німеччина, Італія, Іспанія) не обмежується декларативним закріпленням обов'язку підвищення кваліфікації, а створює комплексну систему контролю та юридичної відповідальності за його невиконання. Така відповідальність може мати градуїований характер: від превентивних заходів (попередження, вимога про усунення порушення) до репресивних санкцій (штрафні санкції, тимчасове відсторонення від посади, виключення з реєстру нотаріусів). Застосування механізмів примусу свідчить про визнання законодавцем безперервної освіти не як права, а як професійного обов'язку нотаріуса, невиконання якого створює ризики для якості нотаріальних послуг та захисту прав громадян [9].

Відзначимо, заходи дисциплінарної відповідальності за невиконання обов'язку підвищення кваліфікації характеризуються градуїованим підходом: від найменш суворих санкцій (зауваження, догана) до найсуворіших (тимчасове відсторонення від виконання нотаріальних функцій або повне позбавлення нотаріального статусу). Одночасно в більшості європейських країн функціонує розгалужена система контролю за професійною підготовкою нотаріусів, що включає регулярну переатестацію (як правило, кожні 3-5 років), проходження підсумкових випробувань у різних форматах – стандартизованих тестів, письмових екзаменів, практичних кейсів тощо. Особливої популярності в останнє десятиліття набула бально-кредитна система обліку освітньої активності, за якою нотаріальні палати або інші уповноважені органи нараховують нотаріусам певну кількість балів (кредитів) за участь у акредитованих освітніх заходах – навчальних курсах, тематичних семінарах, круглих столах, міжнародних конференціях, вебінарах, а також за публікацію наукових праць, викладацьку діяльність тощо [4, с. 163]. Запровадження такої системи, на нашу думку, забезпечує прозорість контролю, індивідуалізацію освітньої траєкторії нотаріуса та можливість вибору оптимальних форм професійного розвитку.

2) *Залучення корпоративних органів нотаріального самоврядування до організації системи підвищення кваліфікації* є найбільш поширеним і загальновизнаним стандартом у практиці європейських країн. Європейський кодекс нотаріальної етики встановлює імперативну вимогу щодо створення нотаріатами спеціалізованої інфраструктури для забезпечення безперервного професійного розвитку, з особливим наголосом на освоєнні новітніх технологій (п. 2.8) [5].

Цей підхід реалізується через різні організаційні моделі. Так, у Франції функціонує Вища рада нотаріату (*Conseil supérieur du notariat*), яка координує діяльність регіональних нотаріальних палат у сфері професійної освіти та управляє спеціалізованими навчальними центрами [11, с. 67]. В Німеччині федеральна нотаріальна палата (*Bundesnotarkammer*) розробляє типові програми підвищення кваліфікації, які адаптуються земельними палатами з урахуванням регіональної специфіки [15, с. 33]. В Італії Національна рада нотаріату створила власний освітній центр, що пропонує широкий спектр очних і дистанційних курсів [16, с. 78]. Іспанський Генеральний нота-

ріальний совет координує мережу регіональних навчальних центрів та веде електронний реєстр акредитованих освітніх програм [18, с. 40].

В той же час, спільним для всіх моделей є визнання пріоритетної ролі нотаріального самоврядування у формуванні освітньої політики, що забезпечує максимальну відповідність навчальних програм практичним потребам професії та швидке реагування на зміни законодавства і технологічні інновації [2, с. 135].

Якісне та змістовне наповнення програм підвищення кваліфікації неможливе без глибокого занурення в актуальні питання нотаріальної практики, її систематичного узагальнення та виокремлення найбільш важливих і дискусійних проблем. Визначення змісту освітніх програм – що саме і в якому обсязі викладати – є першочерговим питанням, яке в кожній країні вирішується шляхом попереднього обговорення та узгодження між колективними органами нотаріату (нотаріальними палатами, радами, асоціаціями) та функціонуючими освітніми центрами. Така співпраця забезпечує, з одного боку, відповідність освітнього контенту реальним потребам практики та актуальним викликам, а з іншого – методичну обґрунтованість та дидактичну ефективність навчальних програм. Відтак, формування змісту освіти відбувається на основі аналізу судової практики, узагальнення типових помилок у нотаріальній діяльності, моніторингу законодавчих змін, вивчення міжнародного досвіду та врахування запитів самих нотаріусів щодо проблемних питань практики [4, с. 163]. Практично орієнтована та додаткова освіта, підвищення кваліфікації має бути достатньо гнучким і змінним у часі, проте, навряд чи можлива її стандартизація на загальнодержавному рівні. В той же час, створення та підтримка освітньої інфраструктури вимагає фінансової, а також відповідної організаційної участі колективних органів нотаріату.

3) *Активний розвиток мережі спеціалізованих освітніх центрів для нотаріусів* є характерною рисою сучасного етапу розвитку нотаріальних систем. Сьогодні в європейській практиці співіснують дві основні організаційні моделі підвищення кваліфікації, які користуються приблизно однаковою популярністю: (1) створення спеціалізованих підрозділів у структурі юридичних вищих навчальних закладів (департаментів післядипломної освіти, інститутів безперервної освіти, профільних кафедр тощо); (2) розвиток автономних освітніх установ, заснованих колективними органами нотаріату та підпорядкованих безпосередньо нотаріальним палатам або радам [4, с. 163].

При цьому, прикладом першої моделі може слугувати Франція, де підготовка та підвищення кваліфікації нотаріусів здійснюється через мережу регіональних центрів нотаріальної підготовки (Centres de Formation Professionnelle Notariale), які тісно інтегровані з університетами та мають статус вищих навчальних закладів [11, с. 67]. Німеччина також використовує переважно університетську модель, де курси підвищення кваліфікації організовуються юридичними факультетами провідних університетів за координації Федеральної нотаріальної палати [15, с. 81].

Друга модель репрезентована, зокрема, Італією, де Національна рада нотаріату створила власну Школу нотаріату (Scuola di Notariato), яка функціонує як автономна освітня установа з розгалуженою регіональною мережею [16, с. 91]. Подібний підхід застосовується в Іспанії, де Генеральна рада нотаріату управляє мережею спеціалізованих навчальних центрів у різних автономних областях [18, с. 44].

Цілком очевидно, кожна модель має специфічні переваги та виклики. Вибір організаційної форми в конкретній юрисдикції зазвичай визначається низкою прагматичних факторів: економічною обґрунтованістю (співвідношення витрат на створення власної інфраструктури та оплати послуг університетів), регуляторними вимогами (необхідність отримання ліцензії на освітню діяльність, дотримання державних освітніх стандартів, проходження акредитації), наявністю кваліфікованого викладацького складу (академічних працівників з науковими ступенями, досвідчених нотаріусів-практиків), а також усталеними традиціями взаємодії між університетами та професійними спільнотами.

Наприклад, щодо сучасної вузівської моделі її прихильники вказують, що побудова юридичної освіти за двохланковою системою «бакалавр-магістр» створює передумови для ще більшої спеціалізації і гнучкості підрозділів, що забезпечують підготовку магістрів [7, с. 21], а отже – робить зручним їх використання для цілей підвищення кваліфікації.

Все більшої популярності в системі підвищення кваліфікації нотаріусів набувають міжпрофесійні науково-практичні заходи, організовані спільно з представниками інших юридичних професій. Найчастіше проводяться спільні освітні програми, семінари та конференції за участю адвокатів, суддів та державних реєстраторів, що зумовлено тісною взаємодією цих професійних груп у

практичній діяльності та необхідністю уніфікованого розуміння правових норм і процедур. Такий міждисциплінарний підхід сприяє обміну досвідом, формуванню спільних стандартів професійної етики та підвищенню ефективності взаємодії в рамках правової системи [4, с. 164].

Окрім національних ініціатив, у межах Європейського Союзу значного поширення набувають міжнародні освітні програми підвищення кваліфікації нотаріусів, серед яких особливе місце посідають дві провідні інституції. Європейська нотаріальна академія (European Academy of Notaries), розташована у Валенсії (Іспанія), орієнтована переважно на питання організації нотаріальної професії, включаючи структуру та управління нотаріальними установами, системи професійного контролю та дисциплінарної відповідальності, права та обов'язки нотаріуса, етичні стандарти професії, доступ до професії та систему атестації. Ця академія фокусується на формуванні спільного європейського розуміння фундаментальних засад нотаріату латинського типу [16, с. 88].

Натомість Європейський центр нотаріальних досліджень і програм (European Centre for Notarial Studies and Programs) спеціалізується на транскордонній проблематиці та розрахований на підготовлену професійну аудиторію, яка вже володіє базовими знаннями. До тематики його програм належать складні міжнародні питання: міжнародне оподаткування при спадкуванні, теорія і практика європейського товариства з обмеженою відповідальністю (Societas Europaea), задоволення вимог кредиторів шляхом звернення стягнення на заставлене майно в транскордонному контексті, застосування Гаазьких конвенцій у нотаріальній практиці, визнання іноземних нотаріальних актів, європейський спадковий сертифікат тощо. Діяльність цього центру сприяє гармонізації нотаріальної практики в умовах вільного руху осіб, капіталів та послуг у межах Євросоюзу [15, с. 77].

4) *Підтримання універсальної компетенції нотаріусів як фундаментальний принцип системи безперервної освіти.* Важливою особливістю нотаріальної професії, що принципово відрізняє її від інших юридичних професій (адвокатури, яка активно практикує спеціалізацію за галузями права), є збереження універсальної компетенції нотаріуса. У переважній більшості країн латинського нотаріату вузька формальна спеціалізація нотаріусів законодавчо не передбачена або допускається лише в дуже обмежених межах, оскільки нотаріус повинен бути готовим здійснити будь-яку нотаріальну дію, передбачену законодавством, незалежно від її складності та специфіки [4, с. 164].

Водночас на практиці може спостерігатися певна неформальна спеціалізація, зумовлена особистими професійними перевагами, досвідом або специфікою клієнтської бази: окремі нотаріуси можуть мати репутацію експертів у сфері іпотечних операцій, інші – у веденні складних спадкових справ, треті – у питаннях міжнародного оподаткування та транскордонних угод, четверті – у корпоративному праві тощо. Проте така спеціалізація не має формально-юридичного характеру і не обмежує повноважень нотаріуса здійснювати інші види нотаріальних дій [9].

Необхідний рівень практичної спеціалізації, особливо в складних і високотехнічних сферах, забезпечується через організаційні механізми функціонування нотаріальних контор. У великих міських конторах, які обслуговують значні потоки клієнтів і різноманітні категорії справ, формується система внутрішньої спеціалізації персоналу: помічники нотаріуса, юрисконсультанти, референти та інші фахівці можуть спеціалізуватися на підготовці документів і консультуванні клієнтів з окремих категорій нотаріальних дій. Типовими напрямками такої спеціалізації є: спадкове та сімейне право (заповіти, спадкові справи, шлюбні договори, договори про поділ майна); корпоративне право та обслуговування юридичних осіб (установчі документи, протоколи зборів, корпоративні договори); операції з нерухомістю (договори купівлі-продажу, іпотека, оренда); посвідчення юридично значущих фактів (довіреності, згоди, заяви). Для персоналу нотаріальних контор розробляються спеціалізовані програми підвищення кваліфікації, що дозволяє забезпечити високу якість підготовки документів при збереженні універсальної компетенції самого нотаріуса як особи, що несе відповідальність за нотаріальну дію [6].

Важливою тенденцією останніх років є зростання інтересу до набуття нотаріусами нових, додаткових компетенцій, які традиційно не входили до стандартного набору нотаріальних знань, але стають все більш актуальними в умовах ускладнення клієнтських запитів і трансформації ролі нотаріуса від простого посвідчувача до комплексного консультанта з правових питань. У зв'язку з цим у зарубіжних країнах активно організовуються спеціальні курси з широкого спектру міждисциплінарних компетенцій, зокрема:

психологія та комунікації: психологія спілкування з клієнтами в стресових ситуаціях (спадкові спори, розлучення), виявлення ознак психологічного тиску або обмеженої дієздатності, робота з конфліктними клієнтами [10];

техніка переговорів та медіація: навички ведення переговорів, фасилітації угод між сторонами з протилежними інтересами, застосування медіаційних технік у нотаріальній практиці (особливо актуально у Франції, Італії, Іспанії, де розвивається інститут нотаріуса-медіатора [16; 18]);

Висновки. Таким чином, проведене нами дослідження дозволяє стверджувати, що система підвищення кваліфікації нотаріусів є невід’ємною складовою забезпечення якості нотаріальних послуг та реалізації конституційного права громадян на доступ до правової допомоги. Аналіз європейського досвіду свідчить про наявність певних мінімальних стандартів, які сформувалися в країнах латинського нотаріату та становлять систему «кращих практик» організації професійної підготовки нотаріусів. Саме тому, запровадження таких стандартів в Україні є об’єктивною необхідністю, зумовленою динамічним розвитком правової системи, гармонізацією вітчизняного законодавства з європейськими нормами та інтеграцією України до міжнародного правового простору, зокрема до Міжнародного Союзу Латинського нотаріату.

При цьому, до основних мінімальних стандартів підвищення кваліфікації нотаріусів належать: обов’язок постійного професійного розвитку, закріплений на наднаціональному рівні в Європейському кодексі нотаріальної етики; участь колективних органів нотаріального самоврядування в організації та проведенні освітніх заходів; активний розвиток спеціалізованих освітніх центрів; підтримання універсальної компетенції нотаріусів. Особливої уваги заслуговує система дисциплінарної відповідальності за невиконання освітніх вимог, що функціонує в більшості європейських країн та включає ґрадуйовані санкції – від попередження до позбавлення нотаріального статусу.

Важливою тенденцією, на нашу думку, є диверсифікація організаційних моделей підвищення кваліфікації: університетська модель (спеціалізовані підрозділи в юридичних вищих навчальних закладах) та автономна модель (освітні центри при нотаріальних палатах), кожна з яких має свої переваги та обмеження. На сьогоднішній день, зростає популярність міжпрофесійних освітніх заходів за участю адвокатів, суддів та реєстраторів, а також міжнародних програм на кшталт Європейської нотаріальної академії та Європейського центру нотаріальних досліджень. Крім того, актуальним напрямком стає набуття нотаріусами додаткових компетенцій у сферах психології, медіації, корпоративного управління, а особливо – оволодіння новітніми інформаційними технологіями, що забезпечують взаємодію з органами державної влади в рамках електронного урядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Єфіменко Л.В. Розвиток нотаріату України: стан та проблеми. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. URL: <http://www.minjust.gov.ua/31160>.
2. Чижмар К.І. Підвищення кваліфікації нотаріусів в Україні, проблеми та перспективи. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 8. С. 136–139.
3. Бисага Ю.М., Белов Д.М. Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2006. Вип. 6. С. 300–302.
4. Чижмар К.І. Підвищення кваліфікації нотаріусів: порівняльно-правовий аналіз. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2014. Вип. 24. Т. 1. С. 162–165.
5. UINL. *Code of Professional Ethics for Notaries*. Buenos Aires, 2005. URL: <https://www.uinl.org>.
6. Чижмар К., Венгриян Х. Виходячи з реалій сьогодення, нотаріуси мають періодично проходити підвищення кваліфікації. *Юридична газета*. 2015. 24 листопада. URL: <https://yur-gazeta.com/interview/vihodyachi-z-realiy-sogodennya-notariusi-mayut-periodichno-prohoditi-pidvishchennya-kvalifikaciyi--k.html>.
7. Бисага Ю.М., Белов Д.М., Гаврилець О.В., Сідак М.В. *Питання впровадження ідей Болонської системи освіти до навчального процесу в Україні: наук.-метод. вид.* Ужгород: Говерла, 2005. 40 с.
8. Комаров В. Український нотаріат: перспективи розвитку. *Юридичний радник*. 2012. 3 червня. URL: <http://www.yurradnik.com.ua/stride/men/?m=archive&y=2012&mag=88&art=2002>.
9. Черниш В.М., Лихолат І.П. Дух та буква сучасного українського нотаріату. *Офіційний веб-сайт Київського міського відділення Української нотаріальної палати*. URL: <http://notarpalata.kiev.ua/article/7>.

10. Принципи латинського нотаріату — в життя. *Юридична газета online*. 2013. № 22 (388). URL: <https://pravo.ua/articles/principy-latinskogo-notariata-v-zhizn>.
11. Piedelièvre S., Putman E. *Droit des sûretés*. Paris: Dalloz, 2020. 632 p.
12. Caterina R. Notarial Systems in the Digital Age: Challenges and Opportunities. *European Review of Private Law*. 2020. Vol. 28. No. 4. P. 645–672.
13. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В.Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
14. Глосарій сучасної освіти / Нар. укр. акад. ; за заг. ред. Є.Ю. Вусік; [упоряд.: Астахова В.І. та ін]. 2-ге вид., перераб. та дод. Харків: Вид-во НУА, 2014. 532 с.
15. Brocker L. *Das deutsche Notariat: Geschichte, Gegenwart und Zukunft*. Baden-Baden: Nomos, 2018. 456 p.
16. Piergrossi S. *Il notaio: funzione e responsabilità*. Milano: Giuffrè, 2019. 520 p.
17. Белова М.В., Белов Д.М. Імплементация штучного інтелекту в досудове розслідування кримінальних справ: міжнародний досвід. *Аналітично-порівняльне правознавство*. № 2. 2023. С. 448–454.
18. García García J.M. *Derecho notarial español*. Madrid: Dykinson, 2019. 856 p.